

УДК 368.5

Кравчук О.В.

молодший науковий співробітник

Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Стаття присвячена аналізу страхових послуг та страхового ринку сільськогосподарської продукції, впливу Закону України «Про страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» на його структуру. Охарактеризовано особливості надання послуг страхування сільськогосподарської продукції. Окреслено шляхи розвитку аграрного страхування та поліпшення надання послуг страхування сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: страхова послуга, страховий ринок, сільськогосподарські ризики, сільськогосподарська продукція, державна підтримка, агрострахування.

Кравчук Е.В. СТРАХОВАНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Статья посвящена анализу страховых услуг и страхового рынка сельскохозяйственной продукции, влияния Закона Украины «О страховании сельскохозяйственной продукции с государственной поддержкой» на его структуру. Охарактеризовано особенности предоставления услуг страхования сельскохозяйственной продукции. Очерчено пути развития аграрного страхования и улучшения предоставления услуг страхования сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: страховая услуга, страховой рынок, сельскохозяйственные риски, сельскохозяйственная продукция, государственная поддержка, агрострахование.

Kravchuk O.V. INSURANCE OF AGRICULTURAL PRODUCTS

This article analyzes the insurance industry and the insurance market of agricultural products, the impact of the adoption of the Law of Ukraine "On Insurance of agricultural production with state support" on its structure. The features of insurance services for agricultural products. Outlined the development of agricultural insurance and to improve the provision of insurance services for agricultural products.

Keywords: insurance service, insurance market, agricultural risks, agricultural products, state support, aggroinsurance.

Постановка проблеми. Україна займає лідерську позицію на світовому ринку щодо виробництва сільськогосподарської продукції, але незважаючи на це надання страхових послуг агросектору та ринок страхування сільськогосподарської продукції, є, на жаль, і досі на етапі розвитку. Нині інтерес до теми страхування росте, враховуючи політичну ситуацію в Україні та складні умови господарювання сільськогосподарських товаровиробників, страхування є дуже актуальним. Очевидно, що багато років система страхування сільськогосподарських ризиків була фактично відсутня. Нерозвиненість страхування послаблює можливості розвитку аграрного сектору, так як результати діяльності агропідприємств, дуже сильно залежать від погодних умов. Суттєвою проблемою є сприйняття товаровиробниками страхових послуг. Складно привернути увагу аграріїв на такий специфічний вид фінансових послуг без державної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням страхування аграрного сектору приділяють увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Також не лишаються осторонь і товаровиробники, представники страхового бізнесу, громадських організацій та органів державної влади. Активну участь у дослідженнях бере Міжнародна фінансова корпорація з проектом «Розвиток агрострахування в Україні» та Компанія «Агроіншуранс Інтернешнл».

Постановка завдання. На основі викладено можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в створенні зрозумілого, прозорого механізму співпраці усіх учасників страхового ринку та забезпеченні якості надання страхових послуг на ринку страхування сільськогосподарської продукції задля взаємовигідної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Ринок агрострахування в Україні не є стабільним, але аналізуючи показники страхування сільськогосподарської продукції в період 2005-2013 рр. можна більш чітко побачити динаміку його розвитку. Саме в цей час

надавалася державна підтримка в рамках Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» за рахунок бюджетних коштів на умовах, затверджених Урядом країни. Запроваджена в 2005-2008 рр. державна програма здешевлення вартості страхування сільськогосподарської продукції сприяла збільшенню кількості договорів страхування в аграрному секторі. Співвідношення застрахованої площі до загальної збільшилося з 2% (2005 р.) до 8% (2007 р.). Укладання договорів страхування також покращило доступ сільгоспвиробників до кредитних ресурсів. Після 2008 р. в зв'язку з припиненням надання державної підтримки спостерігався спад страхування. Починаючи з 2010 р. ринок агрострахування активізувалося. Дані із страхування сільськогосподарської продукції в 2005-2013 рр. зображені на рисунку 1.

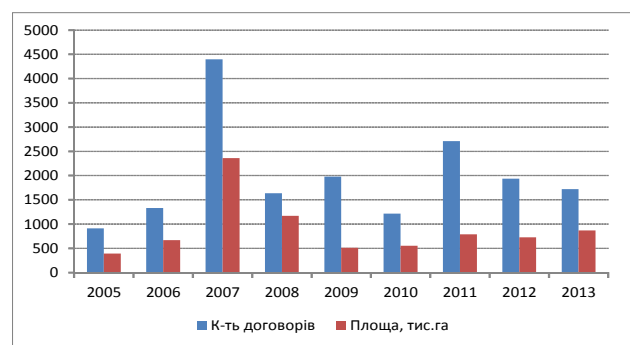

Рис. 1. Динаміка показників страхування с/г продукції в 2005-2013 рр.

Розраховано на підставі даних «Агроіншуранс Інтернешнл»

Підсумовуючи дані графіку, можна побачити ріст показників у 2013 р., порівняно до попередніх років, також потрібно звернути увагу і на розмір застрахованих площ, який виявився найбільшим за останні

5 років, а саме 869 тис. га. Порівняно з 2012 р. цей показник виріс на 20%.

Показники страхових премій, їх середня ставка та рівень виплат за 2005-2013 рр., відображені на рисунку 2. Договори із страхування тварин склали менше 5% від загальної суми зібраних премій і суттєвого впливу на показники ринку не мали.

Рис. 2. Динаміка страхових премій, середньої ставки та рівень виплат.

Розраховано на підставі даних «Агроіншуранс Інтернешнл»

Аналізуючи графік, бачимо динамічне зростання страхових премій у 2006-2008 рр., після чого спостерігався значний спад у 2009 р. Починаючи з 2010 р. знову спостерігається зростання, а в 2011-2013 рр. є незначна стабільність. Стосовно рівня виплат, то до 2009 р. дані відсутні. У період 2009-2010 рр. спостерігалось зростання порівняно із наступними роками. У 2011-2012 рр. була певна стабільність і в 2013 р. відбулося значне падіння. Незважаючи на серйозні зміни показників страхових премій та виплат, середня ставка премії за весь період була стабільною.

У 2012 р. був прийнятий Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Згідно цього Закону державна підтримка передбачає надання сільськогоспо-

дарським товаровиробникам із державного бюджету грошових коштів у вигляді субсидій для компенсації до 50% вартості страхового платежу (премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції та являється позитивною тенденцією для розвитку страхового ринку [2].

Законом було передбачено створення Аграрного страхового пулу до складу якого увійшло чотири страховика: ТДВ «СК «Домінанта», ПрАТ «СК «Брокбізнес», ПАТ «СК «Страхові гарантії», та ПрАТ «Українська аграрно-страхова компанія».

Побудова системи страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою можна зобразити схематично (рис. 3).

На 2012 р. було затверджено фінансування видатків загального фонду державного бюджету в розмірі 400,0 тис. грн. для державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом здешевлення страхових платежів. Станом на 01.01.2013 було зафіксовано кредиторську заборгованість на суму 86,8 тис. грн., але пізніше вона була списана. Тому фактично фінансування не здійснювалося.

На 2013-2014 рр. коштів з державного бюджету на здешевлення страхових премій не було виділено. Але страхові компанії здійснювали страхування.

У 2012 р. страховий ринок розділили страховики (СК), яких можна поділити на три групи (табл. 1).

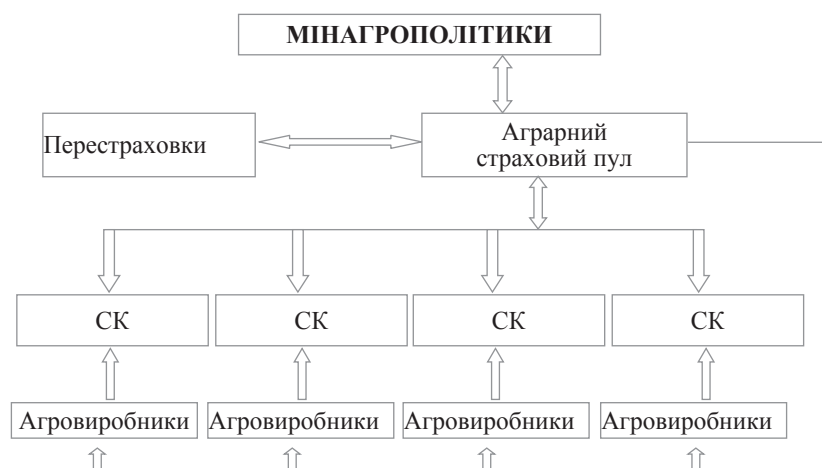
У першу групу, яка є безперечним лідером, увійшли 2 компанії – «ІНГО Україна» і «Українська аграрно-страхова компанія» (УАСК). Так, «ІНГО Україна» застрахувала 72,2 тис. га, уклала 108 договорів страхування і збрала 6,7 млн. грн., що складає 20,5% страхового ринку. УАСК уклала 158 договорів страхування, збрала 16,6 млн. грн., що склало 50,6% страхового ринку.

У другу групу увійшли 3 компанії з середніми результатами, а саме: «Аска», «Оранта», «Провідна» і «ТАС», які разом застрахували 77,8 тис. га., уклали 283 договори страхування і збірало 7,4 млн. грн., що склало 22,6% страхового ринку.

Третя група – «Брокбізнес», «Оранта-Січ», «Універсальна», «UNIQA», «PZU Україна». Компанії цієї групи застрахували 32,3 тис. га., уклала 30 договорів та збірало менше 1 млн. грн. страхових премій [6].

Структура ринку страхування сільськогосподарської продукції порівнюючи з попередніми роками в 2013 р. суттєво змінилася. Це відбулося після прийняття ЗУ «Про страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» (рис. 4).

Як ми бачимо, у 2012 р. всього 10 страхових компаній розділили між собою страховий ринок, а на долю лише двох припадає 71,1% всього ринку. Це свідчить про те, що реально на ринку працюють невелика кількість компаній.

Рис. 3. Побудова системи страхування з державною підтримкою

Таблиця 1

Частка страхового ринку відповідно до груп

Показники	Договори, %	Премії, %	Застрахована площа, %	Виплати, %	Постраждали площі, %	Ставка премії по групі, %	Рівень збитковості по групі, %
Перша група	44	71	46	47	55	9,33	56
Друга група	46	23	38	41	38	9,14	32
Третя група	10	6	16	12	7	5,09	12

Розраховано за даними «Агроіншуранс Інтернешнл»

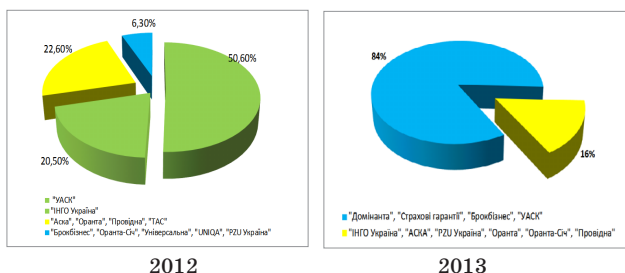

Рис. 4. Структура ринку страхування сільськогосподарської продукції в розрізі страхових компаній

У 2013 р. після створення Аграрного страхового пулу ситуація змінилася. Враховуючи прийняття ЗУ «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», який передбачає отримання окремої ліцензії для здійснення страхування сільськогосподарської продукції, кількість страховиків, які отримали відповідну ліцензію суттєво зменшилася. У 2013 р. структура ринку агрострахування суттєво змінилася та на долю компаній-членів Аграрного страхового пулу припало 84% всього ринку [5].

У період осінь 2012 р. – весна 2013 р. страхові компанії – члени Аграрного страхового пулу уклали 982 договори страхування врожаю зернових і технічних культур, співвідношення обсягів договорів зображені на Рис. 5.

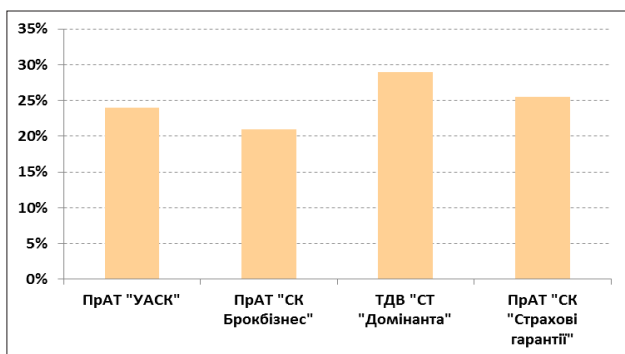

Рис. 5. Кількість договорів у %

Розраховано за даними Аграрного страхового пулу

Сума відповідальності страховиків склала 3,2 мільярди гривень, при цьому сума зібраних страхових премій склала більше 100 мільйонів гривень. Урожай сільськогосподарських культур був застрахований на загальній площі понад 486 тисяч гектарів (рис. 6).

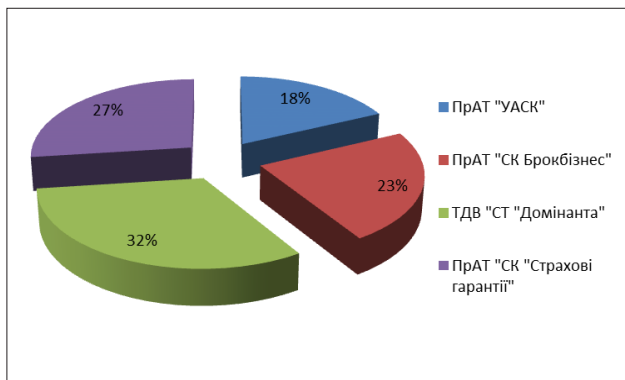

Рис. 6. Застраховані площі, %

Розраховано за даними Аграрного страхового пулу

У 2013 р. страхові компанії виплатили відшкодування в загальній сумі в 7,9 мільйон гривень (рис. 7).

Причиною незначних виплат у 2013 р. були досить сприятливі погодні умови. Ризикові події фіксувалися переважно в південних регіонах України (Херсонська, Миколаївська, Запорізька області та АР Крим). Основною причиною недобору врожаю стала весняна посуха, яка спостерігалася у вищевказаних регіонах у квітні-травні 2013 р. [5].

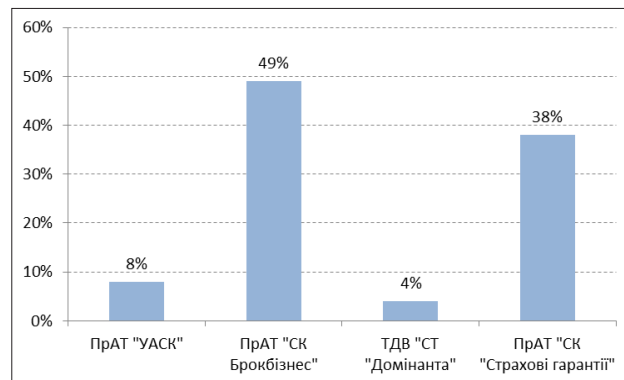

Рис. 7. % від загальної суми відшкодувань*

Розраховано за даними Аграрного страхового пулу

До позитивних змін у розвитку аграрного страхування можна віднести:

- прийняття ЗУ «Про страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»;
- формування законодавчої бази та нормативно-правових документів у цій сфері;
- розробка теоретико-методологічної документації страхування сільськогосподарської продукції;
- розробка та введення єдиних стандартів у страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою;
- розробка стандартних страхових продуктів на період перезимівлі, весняно-літній період та на весь цикл вирощування;
- виокремлення та введення спеціальної ліцензії на страхування сільськогосподарської продукції;
- проведення навчання, забезпечення кваліфікованими спеціалістами;
- введення жорстких вимог до страхових компаній, які займаються аграрним страхуванням.

Що стосується негативних моментів на ринку агрострахування, то безперечно їх досить багато, а саме:

- відсутність культури страхування;
- відсутність довіри сільськогосподарських виробників до страхових компаній;
- відсутність свободи вибору страхових компаній товаровиробниками при страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою та при отриманні кредитів;
- жорсткі вимоги договору та унеможливлення до їх зміни, навіть за умови збільшення тарифу, адже такий пункт, як франшиза – 50% від страхової суми, вже на початковому етапі мінімізує суму можливого страхового відшкодування та відшкодування як такого;
- не бажання страхових компаній розвивати якісне страхування сільськогосподарської продукції, задля повноцінного захисту товаровиробників;
- не зовсім чітке розуміння ефективності страхування товаровиробниками;
- не досконалий механізм страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою;

- недостатнє та нестабільне фінансування субсидованого страхування;
- монополізм та закритість ринку агрострахування;
- лобювання інтересів певних учасників ринку;
- відсутність жорсткого контролю та відповідальності для страховиків за неналежне виконання зобов'язань на себе з боку держави та ін.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що незважаючи на багато позитивних змін, які відбулися в страхуванні, ще більше є негативних, а фактичних результатів дієвості механізму страхування з державною підтримкою сільськогосподарські виробники не відчули.

Можна впевнено сказати, що ринок агрострахування потребує прямої участі держави, а саме перш за все у частині законодавчого врегулювання та контролю. Як ми могли проаналізувати, без державної підтримки розвиток зупиняється. Важливі проблеми на які ми звертали увагу призводять до відсутності фактичних результатів дієвості механізму страхування з державною підтримкою для сільськогосподарських виробників та дискримінації страхування, як ефективного фінансового інструменту. На сьогодні товаровиробники не відчули ефективності та важливості аграрного страхування, як дієвого фінансового інструменту. Тому необхідно врахувати і усунути всі недоліки діючого механізму аграрного страхування задля забезпечення фінансової стабільності аграрного сектору та продовольчої безпеки держави взагалі.

Частково попередні недоліки враховані при розробці Концепції розвитку системи страхування с/г продукції в Україні та Дорожній карті реформування добровільного страхування с/г продукції на 2014-2015 рр., де зазначено шляхи та способи вдосконалення. Але важливо всі ці пропозиції перене-

сти в практичну площину, реалізувати запропоновані механізми в життя, виявити і усунути недоліки та забезпечити дієвість аграрного страхування на практичному досвіді з урахуванням вимог учасників страхового ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.
3. Дорожня карта реформування добровільного страхування сільськогосподарської продукції на 2014-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/files/file00532.pdf>.
4. Концепція розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaip.com.ua/wp-content/uploads/images/2014/07/Konceptiya-rozvitku-sistemi-strakhuvannya-redakciya-IFC.pdf>.
5. Підсумки діяльності роботи ОС «Аграрний страховий пул за 2013 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaip.com.ua/wp-content/uploads/images/2014/05/Pidsumki-diyalnosti-roboti-OS-Agrarnijj-strakhovijj-pul-za-2013-rik.pdf>.
6. Портал о сельскохозяйственном страховании [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com/>.
7. Роль страхування в забезпеченні потреб підприємств у страховому захисті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insins.net/insurance-services/127-rol-strahuvannya-v-zabezpechenn-potreb-pdpriyemstv-u-strahovomu-zahist.html>.
8. Соболь Р.Г. Удосконалення державної політики в галузі страхування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/08.pdf>.
9. Agriculture Risk Transfer and Models Literature review of risks and risk management tools in agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/external/insurance/chapter3.pdf>.